

Lexikal betydelseutveckling i teori och praktik

En analys av fem definitionsformler i Svenska
Akademiens ordbok och de semantiska
förändringsmekanismer som de beskriver

Pär Nilsson

LUND
UNIVERSITY

DOCTORAL DISSERTATION

by due permission of the the Joint Faculties of Humanities and Theology, Lund
University, Sweden.

To be defended at LUX C126. Date 9/6/2023 and time 13.15.

Faculty opponent
Lena Rogström

Innehåll

Förord	11
Figurer och tabeller.....	13
1. Inledning.....	18
1.1 Syfte och forskningsfrågor	20
1.2 Disposition.....	22
2. Ordboksverket SAOB.....	24
2.1 Ordbokstypologisk klassificering.....	25
2.2 Historisk bakgrund	27
2.3 Ordbokens material	29
2.3.1 Excerpterna.....	29
2.3.2 Källorna och materialets representativitet.....	31
2.3.3 Excerptsamling som typ av material	33
2.4 Ordbokens struktur	34
2.4.1 Makrostrukturen	34
2.4.2 Mikrostrukturen.....	36
2.5 Redigeringsprinciper och riktlinjer rörande de fem definitionsformlerna	41
2.5.1 <i>Bildl. anv.</i>	42
2.5.2 <i>Oeg. anv.</i>	44
2.5.3 <i>Utvidgad anv.</i>	46
2.5.4 <i>Allmänna anv.</i>	47
2.5.5 <i>Överförd anv.</i>	48
3. Tidigare forskning och teoretiskt ramverk	52
3.1 Den traditionella synen på semantisk förändring	52
3.1.1 Wellander om betydelseförändring och betydelseutveckling.....	53
3.1.2 Sterns klassificering av orsaker till semantisk förändring.....	56
3.1.3 Ullmann om orsaker, konsekvenser och likhets- och närhetsbegreppen	60
3.1.4 Geeraerts om det enskilda ordet i relation till lexikonet.....	64
3.1.5 Koch om innovativ och reduktiv betydelseförändring och polysemi som normalläge	65
3.1.6 Summering och tillämpning	68
3.2 Kognitiv semantik	69

3.3 Prototypteori.....	70
3.3.1 Polysemi som prototypiskt fenomen.....	72
3.3.2 Skalan monosemi-polysemi-homonymi.....	74
3.4 Konceptuell metaforteori.....	77
3.4.1 Bakgrund.....	77
3.4.2 Domänmappning.....	79
3.4.3 Metaforers erfarenhetsgrund.....	81
3.4.4 Olika slag av metaforer.....	83
3.4.5 Metonymi.....	84
3.4.6 Metafor och metonymi som gradfenomen.....	87
3.4.7 Metafor och metonymi i interaktion.....	88
3.4.8 Generalisering och semantisk utvidgning.....	89
3.4.9 Sammanfattande jämförelse mellan metafor, metonymi och generalisering.....	96
3.5 Etablering av betydelseförändring.....	98
3.5.1 Konventionalisering och befestning.....	99
3.5.2 Lexikalisering.....	103
3.6 Avhandlingen i perspektiv – kognitiv semantik i tillämpning inom lexikografi och på annat nordiskt material.....	104
4. Metod och material.....	108
4.1 Metod.....	108
4.2 Material och urval.....	111
4.3 Analysmall.....	116
4.3.1 Tillämpning av mallen vid den semantiska analysen.....	120
4.3.2 Betydelseenheter och analysenheter.....	124
4.3.3 Förhållandet till den tidigare publicerade licentiatavhandlingen.....	127
5. Resultat och analys.....	130
5.1 Semantiska processer hos de olika definitionsformlerna.....	131
5.1.1 Formeln <i>bildl. anv.</i>	134
5.1.2 Formeln <i>oeg. anv.</i>	140
5.1.3 Formeln <i>överförd anv.</i>	147
5.1.4 Formeln <i>utvidgad anv.</i>	155
5.1.5 Formeln <i>allmänna anv.</i>	167
5.1.6 Sammanfattning och jämförelse – semantiska processer.....	174
5.2 Abstraktionsgrad hos käll- och målbegrepp.....	175
5.3 Formlernas position i mikrostrukturen.....	184
5.4 Modifierade och/eller kombinerade formler.....	189
5.4.1 <i>Bidl. anv.</i>	193
5.4.2 <i>Oeg. anv.</i>	196
5.4.3 <i>Överförd anv.</i>	199

5.4.4	<i>Utvidgad anv.</i>	203
5.4.5	<i>Allmänna anv.</i>	207
5.4.6	Sammanfattning	209
5.5	Ordklass hos de etiketterade betydelseutvecklingarna	211
6.	Sammanfattning och slutdiskussion	222
6.1	Vilka betydelser förses med definitionsformler?	222
6.1.1	<i>Bildl. anv.</i>	225
6.1.2	<i>Oeg. anv.</i>	226
6.1.3	<i>Överförd anv.</i>	227
6.1.4	<i>Utvidgad anv.</i>	228
6.1.5	<i>Allmänna anv.</i>	230
6.2	Semantiska gråzoner och glidande skalor – mot en mer nyanserad bild av betydelseförändring	231
6.3	Nyttan av definitionsformler för ordboksanvändaren	235
6.4	Lexikografisk förbättringspotential	237
6.4.1	Färre antal och precisare bruk av formuler – en lämplig väg framåt	237
6.4.2	Semantiska förändringar bortom uppslagsordets gräns	239
6.4.3	Position i mikrostrukturen som ett utslag av konventionaliseringsgrad	240
6.5	Avslutning	243
	Summary	244
	Litteratur	256
	Bilaga – sammanställning av analysresultat	266